

A gyulafehérvári könyvpusztítás 1277-ben.

Egy esztendő sem telt el azután, hogy Csák nemzetségbeli Péter nádor hadai a veszprémi székesegyház és vele kapcsolatos káptalani iskola 3000 márkát érő könyvtárát 1276 májusában vagy júniusában elpusztították (PAULER, A magy. nemz. tört. az Árpádházi királyok alatt. II. 2. 323.), hasonló sors érte a gyulafehérvári székesegyház könyveit. 1277. febr. 21-én, Reminiscere vasárnapján a Jungnak nevezett Alárd fia, *Vizaknai Gyán*, hogy atyja haláláért Monoszló nemzetségbeli Péter-erdélyi püspökön, Kun Erzsébet anyakirályné rokonán, bosszút álljon, az erdélyi szászok élén rátámadt Gyulafehérvárra, azt kirabolta, a székesegyházat s többi templomokat a bennök menedéket kereső 2000 magyarra gyujtotta, 8 kanonokot, 4 főesperest, számos papot és klerikust meggyilkoltatott, a felgyujtott székesegyház kegyszereit s a szentek ereklyéit a tereken szétszóratta, az egyházi öltözeteket, kelyheket s más edényeket, kereszteket, *könyveket*, a *káptalan pecsétjeit* s minden ékességet s kincset, amit a tűz meg nem emésztett, szétszította cinkostársai közt. Mindezt eddig legbővebben azon Budán, pünkösöd quindenáján kelt, évnélküli oklevélből tudtuk, melyben Bancsa nemzetségbeli II. István kalocsai érsek és a király által a Rákosra összehívott országgyűlésen megjelent 7 püspöktársa Gyánt és szászait a pusztításokért egyházi átok alá vetik. (PAULER, id. mű II. 2. 328., 331.; ZIMMERMANN-WERNER: Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. I. 131.; SZABÓ KÁROLY: Kun László. 53.) A kalocsai érsek ugyanarról a helyről és napról keltezve XXI. JÁNOS pápának is küld a pusztításról egy részletesebb s élénkebb hangú jelentést. A czimzett pápa két héttel a jelentés kelte előtt elhunyt (1277. V/16.) s talán ez az oka, hogy a levél visszakerült az országba és ma a kalocsai érseki könyvtár őrzi. Miután mindez ideig kiadatlan s belőle a pusztítás éve is pontosan meghatározható, érdemesnek vélem azon néhány sorát, melyben a székesegyház könyveinek elpusztításáról is szó van, közölni:

Sanctissimo in Christo patri, J. divina providentia sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici, Stephanus humilis archiepiscopus Colochensis de Vngaria cum summa obedientia devota pedum oscula beatorum — — — compellor vestre Sanctitati non modica cordis amaritudine propalare, videlicet quod quidam Saxo, vite detestabilis, nomine *Gaan* filius *Alardi* cum suis complicitibus — — — ecclesiam

Transsiluanam — — — congregata multitudine sue nationis novissime de partibus Transsiluanis elevato vexillo ecclesiam obsidens kathedralem expugnavit et ea optenta seu occupata dispersis sanctuariis et reliquiis in plateis, calices, *libros*, cruces, vasa, *sigilla capituli*, indumenta sacerdotalia et omnia ornamenta ipsius ecclesie, proh dolor, in usus suorum inmundissimorum distribuit sociorum et feritate demum usus tartarica ipsam combussit, octo canonicos, quatuor archidiaconos et alios quamplures sacerdotes ac clericos de choro et circa duo milia Vngarorum utriusque sexus, qui causa defensionis in gremium ecclesie confugerant, in ipsa ecclesia flamme incendio concremavit. Aliasque basilicas omnes Vngarorum, ad quas homines fuge presidio se receperant, combussit similiter plenas hominibus et confregit, hominesque universos gentis Vngarice in ducatu commorantes Transsiluano in quibuscumque latibus, insulis seu munitionibus deprehendere potuit, indifferenter gladio interemit et loci episcopum, canonicos superstites ac clericos, qui vix suam rabiem evaserant Deo propicio, tanquam proscriptos exules profugavit. — — — Datum Bude, in quindenis Pentecostes, in convocatione domini regis Vngarie generalis. — (Hártyán, zárlatán ovális pecsét helye.)

ZIMMERMANN-WERNER id. műve a pusztítás évét 1277-re, a kiközösítő oklevél keltét 1278-ra teszi. SZABÓ KÁROLY és utána PAULER (id. h.) Gyulafehérvár pusztulását 1277. febr. 21-ére, a rákosi gyűlést, melyen Gyánra az egyházi átkot kimondták, szintén ez év május végére s az oklevél keltét 1277. május 30-ára teszi. Legújabbán KARÁCSONYI János (Magyar Nyelv. 1923. 28 l.) Gyán és a százok lázadásának éveül 1278-at említi. Oklevelünkben, mely J. siglával jelzett pápához szól, kétségtelen, hogy mind a pusztítás, mind pedig az országgyűlés éve: 1277, az azonos napon és helyen kelt oklevelek kelte pedig, mint SZABÓ Károly és PAULER helyesen mondja: 1277. május 30. Nagyon érthető, hogy XXI. JÁNOS 1277. május 16-án bekövetkezett haláláról a magyar püspökök két héttel később még nem értesültek. A következő pápa, III. MIKLÓS 1277. november 25-én választatott meg, az ő nevét nem rejtheti a J. sigla, viszont 1278. év derekán, két héttel pünkösöd után bizonyára már Budán is tudták, hogy ki a pápa. IV. LASZLÓ királynak egy aznap kelt oklevele különben az országgyűlés évét és helyét is pontosan megmondja: Datum iuxta Racus in quindenis Pentecostes, anno domini 1277. (WENZEL, Árpádkori új okmt. IX. 177.)

JAKUBOVICH EMIL.